

Hong forsøger at virkeliggøre sin prisværdige ambition om at behandle alle facetter af besættelsestidens historie gennem en opdeling i talrige tematiske underkapitler. De enkelte tematiske afsnit kan nødvendigvis ikke altid stå i en sammenhæng, hvor de følger logisk efter hinanden, og derfor får værket karakter af opslagsværk, hvor de store linjer og ræsonnementer desværre går lidt tabt.

På trods af eller måske snarere på grund af en vis kærlighed til detaljen virker den tematiske struktur ikke altid indlysende. Således får dansk tobaksdyrkning tre illustrerede sider, mens det tyske mindretal næsten fuldstændig forsvinder ud af billedet og ikke engang nævnes i forbindelse med rekruttering til Waffen-SS og retsopgøret.

Bogen har imidlertid en rød tråd. Titlen taler om adaptation and resistance, men selv om Hong så afgjort også skriver om tilpasning(spolitik) og kollaboration, så er det alligevel fortællingen om modstand, der er dominerende, skønt ikke på nogen overdreven måde. Det er fuldt forståeligt, hvis man tager udgiveren og de potentielle læsere i betragtning.

Steffen Werther

| DENNIS LARSEN & THERKEL STRÆDE: *En skole i vold. Bobruisk 1941-44. Frikorps Danmark og det tyske besættelsesherredømme i Hviderusland*, Gyldendal, København 2014, 392 s., 370 kr.

De sidste 20-25 år har der været betydelig interesse for dansk deltagelse i eller medansvar for den tysk besættelsespolitik i østområderne, herunder det besatte Sovjetunionen. De undersøgte emner har omfattet danske virksomheders brug af slavearbejdskraft, planer for dansk landbrugs udnyttelse af især det ukrainske landbrug, dansk personale i tyske kz-lejre og især danske SS-frivilliges deltagelse i undertrykkelsen af den sovjetiske befolkning og drab på jøder, sovjetiske krigsfanger og partisaner. Den samlede mængde af overgreb og drab i de besatte østområder er som bekendt næsten ufattelig stor, og besættelsesmagtens undertrykkelsesmekanismer og de ramte befolkningsgruppers overlevelsesstrategier har været taget op i grundige kildestudier af især tyske historikere. Den danske deltagelse i tysk militær og SS har ikke noget betydeligt omfang, men har interesse, fordi den placerer danskere inden for de mest brutale sider af krigen og samtidig behandler den kritisk den betydelige danske evne til selvgodhed, som har været knyttet til Danmarks deltagelse i krigen i bred forstand.

Dennis Larsen og Therkel Stræde har valgt at foretage en undersøgelse af det tyske besættelsesstyre i Hviderusland (Belarus), der sammen med dele af Ukraine havde en tysk besættelse præget af voldsom

undertrykkelse og med tal på omkomne indbyggere, der overstiger 20 % af den samlede befolkning. Som område i Hviderusland har forfatterne valgt Bobruisk-regionen og i særlig grad et område domineret af tidligere sovjetiske kaserner, som blev omformet til indkvarteringsområde for både Wehrmacht og SS-styrker, en lejr med internerede sovjetiske jøder og tysk militær produktion. Bobruisk afspejler således vilkårene ved det besatte bagland til fronten, „Rückwärtiges Heeresgebiet“, og her trækkes på et betydeligt tysk og i et vist omfang også sovjetisk kildemateriale. Undersøgelsen søger gennem lokalundersøgelsen at klargøre besættelsesvilkår set fra både besættelsesmagtens og de besattes synsvinkel. *En skole i vold* har samtidig en bred kontekst, hvor der er omhyggelige redegørelser for SS, Frikorps Danmark, kz-systemet, jødeudryddelsen, Barbarossa, den generelle tyske radikaliseringsproces, og Bobruisk-områdets baggrund og udvikling. Undersøgelsen er derfor henvendt både til læsere med beskedne forudsætninger i makro-området og til eksperter, der gennem mikro-undersøgelsen om Bobruisk kommer dybt i de lokale besættelsesvilkår.

Undersøgelsen behandler de Frikorps Danmark-enheder, der har været stationeret i Bobruisk, og i et vist omfang, hvilke funktioner de har haft, og det er primært militær rekrutuddannelse og vagttjeneste. Deres deltagelse i drab og udrensning kommer der kun beskeden klarhed over, eftersom det tyske kildemateriale primært dækker det generelle plan, og kun en enkelt dansk SS-frivillig blev dømt efter krigen for krigsforbrydelser begået i Bobruisk-området. Derfor indgår der hyppigt mere eller mindre sikre antagelser om den danske deltagelse og danske overgreb, og nogen sikker ny viden får vi ikke, men dog viden om de vilkår, som de frivillige var underlagt under stationering og træning i Bobruisk.

Bogen giver til gengæld nyttig viden om den tyske besættelsespolitik i Hviderusland, ombringelsen af sovjetiske krigsfanger, internering og udryddelse af jøder i en lokal lejr, tvangsarbejde i området, partisaner og udskrivning af tvangsarbejdskraft, hvor der kan trækkes på bl.a. tyske processer, sovjetiske undersøgelser og enkelte interviews med overlevende. Det er viden, som på mere generelt plan også findes i tyske undersøgelser af f.eks. Bernhard Chiari (1998), Christian Gerlach (1999), Benz & Distel (2005-2008), Christian Hartmann (2010) m.fl., men mikro-undersøgelsen er oplysende og klargør radikaliseringsprocessen i Rückwärtzgebiet. I den sammenhæng fungerer afsnit og kapitler om Frikorps Danmark-folk næsten som mindre relevante og usikre afbrydelser, der kunne være skilt ud til en artikel eller et bidrag til en antologi.

Palle Roslyng-Jensen